

Dr. sc. Gordan Družić

Izlaganje 26.10.2005. Međunarodni znanstveni skup Izvoz kao temelj strategije razvoja hrvatskoga gospodarstva

Nužnost zaokreta ekonomske politike iz prorecesijske u razvojnu

Nerijetko se proteklih godina ekonomiste koji su kritički progovarali o tekućoj ekonomskoj politici nazivalo katastrofičarima, ljudima koji slabo vide i tome sl., a kao dokaz uspješnosti hrvatskoga gospodarstva navodilo tromjesečne, polugodišnje ili, rijeđe, godišnje stope rasta BDP-a, industrijske proizvodnje, izvoza. Što je istina? Istina je da BDP od 1994. i industrijska proizvodnja od 1997. godine, s izuzetkom 1999. kada bilježe pad, neprekidno rastu. Ali je isto tako istina da je BDP-u 1993. godini realno iznosio svega 64 posto onog iz 1990. godine, a industrijska proizvodnja 57 posto, pa je BDP, uza sav rast, u 2004. godini realno otprilike na razini 1990. godine, industrijska proizvodnja na 78 posto, a u turizmu, pored nesumljivih uspjeha posljednjih godina, još uvijek nismo dosegli razinu prometa s kraja 80-tih prošlog stoljeća. Istina je da i izvoz u posljednje dvije godine raste i da je porastao s 3,9 milijardi u 1993. na 8 milijardi US dolara u 2004., dakle da se udvostručio, ali je isto tako istina da je uvoz povećan s 4,7 milijardi u 1993. na 16,6 milijardi US dolara u 2004. godine, dakle za 3,5 puta. Kao rezultat ovakvih kretanja kumulirali smo u razdoblju 1994.-2004. visoki vanjskotrgovinski deficit od 49,7 milijardi US dolara i deficit tekućeg računa platne bilance od 10,8 milijardi US dolara, te povećali inozemni dug s 2,6 milijardi u 1993. na 30,2 milijardi US dolara u 2004. godini.

Iz navedenih podataka sasvim je jasno da rast BDP-a proteklih godina nije bio zasnovan na rastu domaće proizvodnje već na potrošnji uvoznih dobara.

Moram priznati da kada sam 1999. ili 2000. godini izražavao zabrinutost inozemnim dugom koji je tada iznosi 10 odnosno 11 milijardi, u to vrijeme više zabrinut tendencijama nego njegovom visinom, nisam ni sanjao da bi se on u svega tri godine mogao gotovo utrostručiti (2001. inozemni dug je iznosio 11,3 milijardi US dolara). Stoga bi me se, eventualno, moglo «optužiti» jedino za pretjerani optimizam i vjeru u naše mogućnosti i sposobnosti da ispravimo negativne tendencije u hrvatskom gospodarstvu.

Dugoročno Hrvatska probleme svojih deficita i dugova može riješiti samo povećanjem proizvodnje i zaposlenosti temeljene na izvozu.

Pretpostavka, dakle ne i rješenje, za to su radikalne i koordinirane promjene ekonomske politike koje će za osnovni cilj imati rast proizvodnje i zaposlenosti temeljene na izvozu, uz maksimalno moguće zadržavanje makroekonomske stabilnosti.

Nažalost, malo je vjerojatno da će do takvih promjena doći jer na razini politike postoji konsenzus o modelu ekonomske politike, pa su tako programi stranaka u ekonomskom dijelu gotovo identični

Najvećim problemom i izvorom svih zala smatra se proračun i njegov deficit, a u toj ocijeni politici se pridružuju međunarodne financijske institucije i dio hrvatskih ekonomista. Neosporno je da je hrvatska javna potrošnja previsoka s obzirom na mogućnosti gospodarstva i građana, te da su proračunski deficiti vrlo visoki. Međutim, puno veći problem je gospodarska struktura i njezina uvozna ovisnost, a na tu i takvu strukturu velikim je dijelom utjecala neoliberalna ekonomska politika, kojoj je osnovni cilj stabilnost tečaja i cijena, a koja se tako uporno brani i provodi bez obzira na stranačku pripadnost i rezultate.

Stoga ne treba pretjerano očekivati da ćemo sami provesti potrebne promjene ekonomske politike, što znači da će nam se one dogoditi odnosno da će ih provesti netko drugi, a malo je vjerojatno da će to biti u dugoročnom interesu hrvatskih građana.

Najvjerojatnije je da će te promjene ići u pravcu rezanja svih vidova potrošnje, u kojima prvo stradaju investicije i potom plaće, što znači stabilizaciju na nižoj razini gospodarske aktivnosti, dakle proizvodnje, zaposlenosti i životnog standarda stanovništva.

Za kraj, da ne bi završili u pesimističnom tonu, recimo da Hrvatska, unatoč uvriježenom mišljenju, još uvijek raspolaže značajnim resursima dovoljnim da se pokrene snažan razvojni ciklus. To se, prije svega, odnosi na 300 tisuća nezaposlenih koji su, možda, najveći neiskorišteni resurs Hrvatske i ujedno najveći gubitak kapitala u proteklih 12 godina. Potom, tu su ukupno likvidna sredstva bankarskog sustava koja su u srpnju ove godine iznosila 145,6 milijardi kuna (oko 24 milijarde US dolara). Kod toga je zgodno napomenuti da su plasmani banaka od prosinca 1999., kada je praktično završen proces prodaje hrvatskih banaka stranom kapitalu, do srpnja 2005. godine porasli za 77,3 milijarde kuna. U tom su porastu krediti građanima sudjelovali s 67 posto odnosno s 51,5 milijardi kuna (od toga stambeni krediti s 21 posto odnosno s 16,4 milijarde kuna), a krediti poduzećima sa svega 20,6 milijardi kuna odnosno s 27 posto. Već bi sama ova činjenica trebala biti dovoljna za reafirmaciju ideje o osnivanju hrvatske poslovne banke čiji bi osnovni zadatak bio financijsko praćenje hrvatskih poduzeća, poglavito izvoznih. Nadalje, kada govorimo o resursima, tu su još sredstva mirovinskih i investicijskih fondova, imovina države, poduzeća i građana. Hrvatska, također, ima i relativno razvijenu infrastrukturu koju ne čine samo novoizgrađene autoceste, već i lokalne ceste, telekomunikacije itd. Isto tako, veliki broj hrvatskih građana je silom prilika, ostavši bez posla, pokrenuo vlastiti obrt ili proizvodnju.

Osnovni zadatak ekonomske politike je da stvori pretpostavke da se svi ovi resursi, i ne samo oni, stave u funkciju ekonomskog razvoja temeljenoga na povećanju izvoza. Dakle, osnovni zadatak ekonomske politike nije da namakne sredstva za javnu potrošnju, uredno servisiranje unutarnjeg i vanjskog duga, održavanje stabilnog tečaja i cijena, već da se poduzeću, tom osnovnom privrednom subjektu, na kojem sve počiva, omogući normalan rad.

Puno važnije, ali istovremeno teže i dugoročnije, od normativnog usklađivanja s EU, koje treba čim prije završiti, je usklađivanje gospodarske strukture i sustizanje stupnja razvijenosti EU. Na kraju i jedan prijedlog za poticanje razvoja izvoznog sektora koji će nekima prvotno djelovati šokantno, a o kojemu bi, možda, valjalo razmisliti. Kako je PDV praktično jedini izvozni stimulans, jer se vraća pri izvozu, možda bi ga bilo uputno povećati i proporcionalno smanjiti neki drugi porez ili doprinos, primjerice troškove rad (doprinos) koje plaća poslodavac. Time bi se, u velikoj mjeri, zadržala stabilnost cijena, smanjili troškovi i povećala konkurentnost hrvatskih poduzeća i/ili povećala profitabilnost izvoznog sektora hrvatskoga gospodarstva, a samim time i njegova atraktivnost za ulaganja u daljni razvoj, te zaposlenost. Naravno da je predloženo rješenje daleko od idealnog i da mu se mogu uputiti mnogobrojne opravdane primjedbe - od toga da je i sadašnja stopa PDV visoka do činjenice da će se time još više povećati, ionako visok, udio neizravnih poreza koji najviše pogađaju najsiriromašnije. Sve je to točno ali u okviru sadašnjeg modela ekonomske politike, kojega karakterizira potpuna otvorenost domaćeg tržišta uz apreciran tečaj kune, i postojeću gospodarsku strukturu, ne vidim niti jedan drugi instrument ili mjeru ekonomske politike koja bi značajnije mogla potaknuti izvoz i na njemu temeljen razvoj hrvatskoga gospodarstva. Sve to, naravno, ponajbolje ilustrira apsurdnost situacije u kojoj se nalazimo.